

Michał KRUPA¹
Adam RYBKA²

WSPÓŁCZESNA ARCHITEKTURA W ZABYTKOWEJ TKANCE URBANISTYCZNEJ – NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH

Większość miast europejskich, a także duża grupa polskich ośrodków posiada historyczne centrum, w którym dominuje tradycyjna zabudowa. Zdarza się jednak, że w zabytkowej tkance urbanistycznej tych ośrodków pojawia się możliwość wprowadzenia nowej formy architektonicznej. Ma to związek m.in. ze zmianą funkcji obiektów, z potrzebą polepszenia ich parametrów technicznych czy też z koniecznością ich dostosowania do aktualnie obowiązujących przepisów np. z zakresu bezpieczeństwa przeciwpożarowego, dostępności dla osób niepełnosprawnych czy po prostu bezpieczeństwa użytkowania. Wprowadzenie współczesnej formy architektonicznej do istniejącej struktury urbanistycznej nie jest zabiegiem łatwym, gdyż projektant musi ją odpowiednio wkomponować w zastany kontekst i krajobraz kulturowy. Rosnąca oferta rynkowa materiałów budowlanych skutecznie imitujących zabytkową substancję ułatwia do pewnego stopnia ten proces. Niemniej w dalszym ciągu kluczową kwestią jest nawiązanie do jakości architektury i przestrzeni otaczających obiekt lub teren będący przedmiotem działań projektowych. Niektóre tego typu realizacje udowadniają, że bezpośrednie nawiązania do materiałów, form, detali czy nawet skali sąsiedniej zabudowy nie są konieczne do tego, aby wprowadzenie współczesnej architektury do zabytkowej tkanki urbanistycznej zakończyło się udaną realizacją. W niniejszym artykule dokonano analizy wybranych czterech współczesnych realizacji architektonicznych w historycznych centrach miast europejskich.

Słowa kluczowe: architektura współczesna, historyczna tkanka urbanistyczna, kontekst kulturowy

---

¹ Michał Krupa, Politechnika Rzeszowska, Zakład Urbanistyki i Architektury, al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów; tel.: 17 865 1691; e-mail: mkrupa@prz.edu.pl

² Adam Rybka, Politechnika Rzeszowska, Zakład Urbanistyki i Architektury, al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów; tel.: 17 865 1624; e-mail: akbyr@prz.edu.pl

1. Wprowadzenie

Współczesne realizacje architektoniczne realizowane w centrach miast zabytkowych budzą wiele emocji. Emocje te są często skrajne, od zachwytu nowocześnieścią form i materiałem budowanym po niechęć i obawę przed degradacją krajobrazu kulturowego. Powszechność problemu zarówno w Polsce jak i niekiedy za granicą, nakazuje go szerzej przeanalizować i spróbować odpowiedzieć na pytanie czy współczesna architektura może z powodzeniem zostać wpisana w zabytkowy krajobraz kulturowy miasta czy też stanowi zagrożenie dla jego tożsamości i ochrony.

W przedmiotowej analizie wykorzystano cztery przykłady współczesnych realizacji architektonicznych w historycznej tkance urbanistycznej. Są to: Centrum Turystycznego przy ruinach rzymskiego teatru w Maladze; Muzeum Sztuki Współczesnej tzw. MACBA oraz Apartamentowiec Toyo Ito w Barcelonie, a także Casa de la Musica w Porto. Każdą z nich scharakteryzowano oraz skomentowano poniżej, jednocześnie określając ich wpływ na zastany kontekst kulturowy.

2. Centrum Turystycznego przy ruinach rzymskiego teatru w Maladze

Zdarza się, że w skład zasobu dziedzictwa kulturowego miasta wchodzi relikty historycznego zespołu np. w postaci ruin. Sposób ich zagospodarowania i udostępnienia mieszkańcom miasta oraz przyjezdnym jest dużym wyzwaniem dla architekta. Szczególnie trudna wydaje się tutaj decyzja związana z wyborem estetyki twórczej, czy winna być ona związana z otaczającą obiekt historyczną tkanką czy też może pozostawać we współczesnej stylistyce.

Przywołany poniżej przykład Centrum Turystycznego przy ruinach rzymskiego teatru w Maladze autorstwa biura architektonicznego Tejedor Linares & Asociados pokazuje, że w środowisku zabytkowym, nawet o szczególnie wysokich wartościach, może powstać współczesny obiekt architektoniczny, wykonany z nowoczesnych materiałów budowlanych. Ważne, jest aby swoją formą nie przytłaczał sąsiadującej, historycznej zabudowy, ale, aby harmonijnie się w nią wkomponował. Tak właśnie zaprojektowano wspomniane wcześniej Centrum Turystyczne. Niewielki budynek, typu pawilonu zlokalizowany jest przy zboczu Hiszpańsko-Mauretańskiej Fortecy oraz nieopodal dawnego domu ceł, który obecnie pełni funkcję Muzeum Malagi. Należy przy tym wspomnieć, że wspomniany teatr jest zabytkiem najwyższej klasy, a jego konserwacja była jednym z głównych celów wielkiego planu rewaloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego Malagi. Władzom zależało na integracji antycznych relikwów z miastem. Aby tego dokonać postanowiono zrealizować w ich bezpośrednim sąsiedztwie przedmiotowe Centrum Turystyczne, które miało jednocześnie być

pierwszym krokiem do włączenia teatru w system nowych przestrzeni publicznych w historycznym centrum Malagi (rys. 1.).

Opisywany pawilon położony jest obok ruin i nie koliduje w odbiorze tej antycznej przestrzeni. Przy stosunkowo niewielkiej powierzchni 172 m² dobrze także współgra z większymi budynkami przy ulicy calle Alcazabilla. Budynek stworzono jako swoistą bramę, przez którą zwiedzający wkraczają w „przeszłość”, a jego niebanalna forma ma za zadanie zachęcić ich do wejścia. W projekcie Centrum wykorzystano dwa podstawowe materiały: płaskie panele elewacyjne imitujące drewno oraz szkło, które symbolicznie otwiera tę przestrzeń na antyczne relikty [1].

Podsumowując analizę przedmiotowej, współczesnej realizacji w unikatowej, antycznej przestrzeni należy stwierdzić, że opracowany przez architektów z biura Tejedor Linares & Asociados projekt został harmonijnie wpisany w zastany kontekst, rozpoczynając tym samym dialog między architekturą historyczną, a współczesną w tej części Malagi.

Rys. 1. Centrum Turystyczne przy ruinach rzymskiego teatru w Maladze. Fot. M. Krupa, 2013

Fig. 1. Visitor Center near the roman theatre of Malaga. Photo M. Krupa, 2013

3. Muzeum Sztuki Współczesnej tzw. MACBA w Barcelonie

Innym zjawiskiem wartym dostrzeżenia w kontekście niniejszego artykułu są nowe obiekty kulturalne, takie jak muzea, galerie, obiekty widowiskowe, które z racji swojej funkcji są często lokalizowane w historycznych centrach miast. Dobrym przykładem może być tutaj Muzeum Sztuki Współczesnej tzw. MACBA w Barcelonie. Co ciekawe obiekt ten powstał około 20 lat temu (otwarto go w 1995 roku), ale kunszt jego projektanta - amerykańskiego architekta Richarda Meiera, sprawia, że jego forma jest do dzisiaj aktualna (rys. 2.).

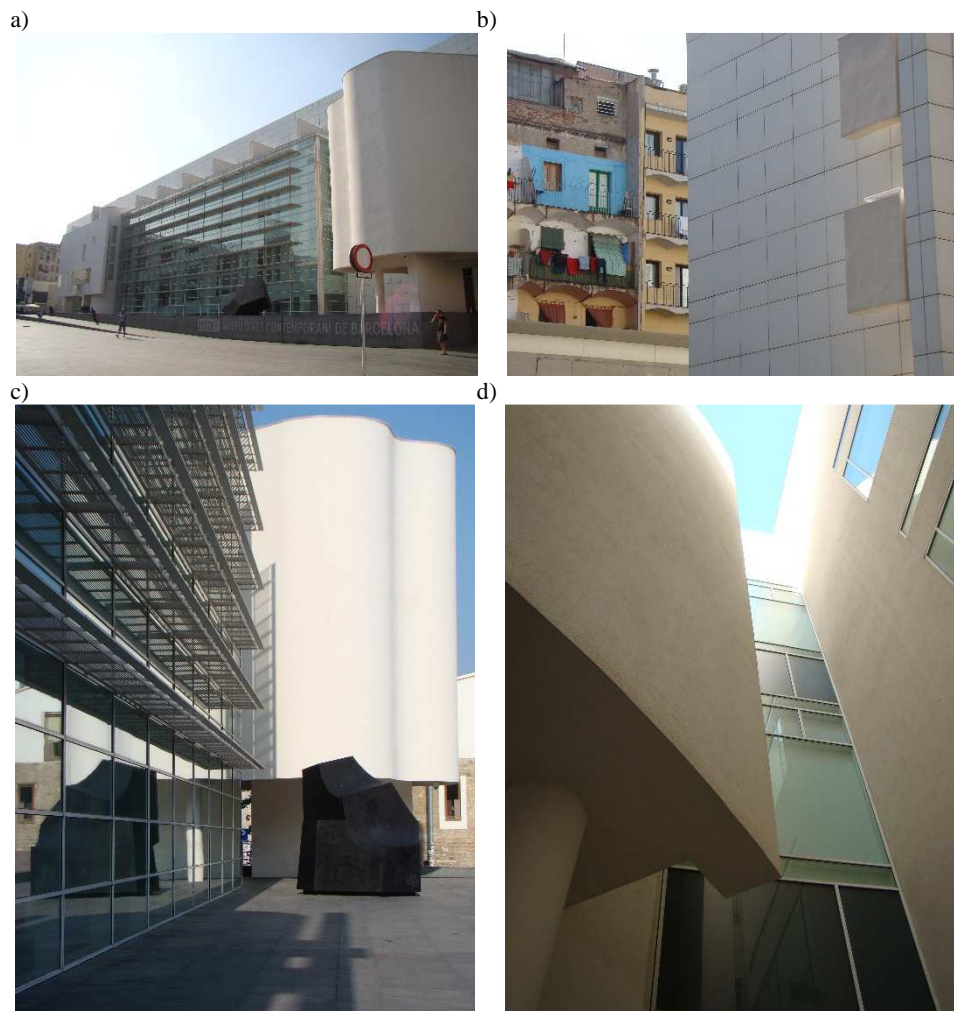
Muzeum MACBA zlokalizowano w średniowiecznej dzielnicy El Raval, która w wieku XX okryła się złą sławą m.in. ze względu na przestępczość. Władze Barcelony w latach 90-tych XX wieku obrały sobie za cel rewitalizację oraz gentryfikację tej części miasta, a jednym z motorów przemian El Raval miało być właśnie MACBA.

Budynek stanął na Plaça dels Àngels, którego zaprojektowanie także powierzono Meierowi. W celu stworzenia w ciasnej, historycznej tkance urbanistycznej wolnej przestrzeni wyburzono jeden z kwartałów, co wzbudziło kontrowersje wśród mieszkańców miasta [2]. Jednak takie zagospodarowanie otoczenia muzeum pozwoliło na właściwy odbiór jego formy architektonicznej, a także uporządkowało tę część El Raval. Meier, pomimo upodobania do nowoczesnej architektury rozumiał historyczny kontekst, w którym tworzył i potrzebę dialogu między przeszłością, a przyszłością, między „starym”, a „nowym”. Odpowiedzią na to była szklana fasada muzeum, która miała za zadanie integrować oba „światy”. Architekt zaprojektował także przejście pod muzeum w celu powiązania funkcji mieszkalnej El Raval z funkcją muzealną nowego obiektu, który miał także za zadanie integrować lokalną społeczność.

MACBA zajmuje powierzchnię 14.300 m². Budynek został zaprojektowany w pełni racjonalnie pod względem wykorzystania światła dziennego. Zaplanowano w nim m.in. atrium, hall, liczne sale i aule, taras i audytorium. Jest areną wystaw artystycznych, zarówno stałych jak i czasowych.

Kolorystyka muzeum została utrzymana w charakterystycznej dla twórczości Meiera bieli, która nadaje temu obiektowi świeżości i blasku, a przy tym dobrze koresponduje z historycznym otoczeniem, będąc dla niego jedynie tłem, które nie przytłacza rodzimego krajobrazu kulturowego.

Podsumowując należy stwierdzić, że wprowadzenie współczesnej architektury w postaci obiektu muzeum MACBA do historycznej tkanki dzielnicy El Raval było zabiegiem słusznym, a przede wszystkim przyniosło wymierne korzyści dla rewitalizacji tej części miasta, podnosząc jakość środowiska zamieszkania oraz generując nowe, atrakcyjne funkcje m.in. w postaci pracowni młodych artystów, galerii sztuki, antykwariatów [3,4].

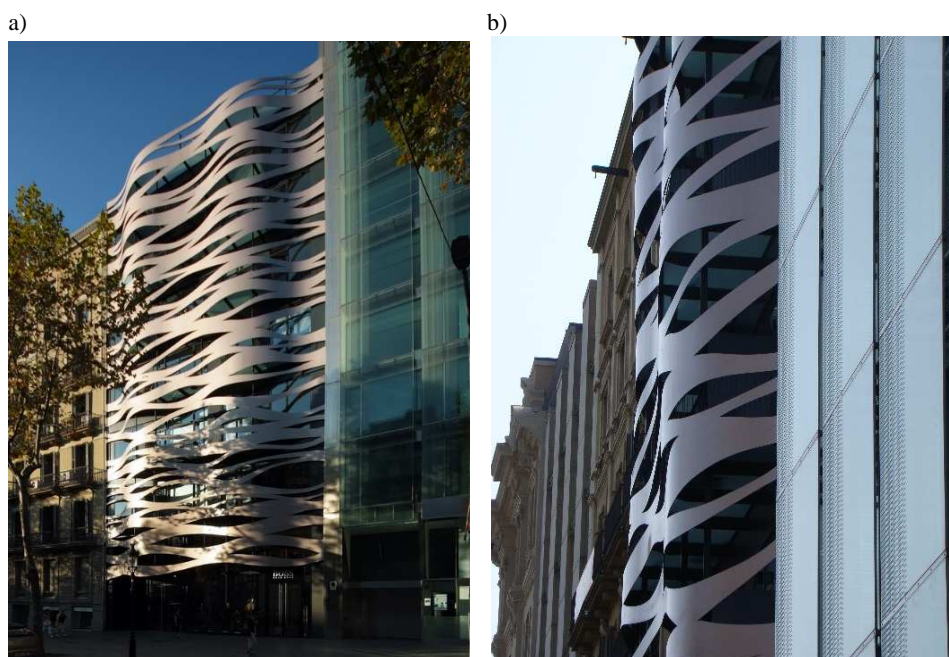
Rys. 2. Muzeum Sztuki Współczesne – MACBA w Barcelonie. Fot. M. Krupa, 2009

Fig. 2. The Barcelona Museum of Contemporary Art – MACBA. Photo. M. Krupa, 2009

4. Apartamentowiec Toyo Ito w Barcelonie

Kolejną współczesną realizacją architektoniczną w Barcelonie, na którą postanowiono zwrócić uwagę jest apartamentowiec projektu japońskiego architekta Toyo Ito. Budynek, zlokalizowany przy jednej z głównych ulic miasta - Paseo de Gracia, ukończono w 2009 roku (rys. 3). Ito zrewaloryzował istniejącą kamienicę, w której wcześniej mieściły się biura. Zrobił to w specyficzny sposób, przy pomocy współczesnych materiałów budowlanych, ale w duchu poszanowania tradycji oraz kontekstu kulturowego centrum Barcelony [5].

W prezentowanym projekcie wyraźnie widać inspiracje pobliskim budynkiem La Pedrera-Casa Mila autorstwa Gaudiego oraz fascynację projektanta architekturą organiczną. Apartamentowiec łączy w sobie historyczne formy, które Ito odpowiednio przetwarza i interpretuje tworząc nową jakość. Główna koncepcja architektoniczna Ito została przekazana poprzez formę elewacji frontowej, która została wykończona poziomo poprzecinanymi stalowymi płytami, co tworzy falisty wzór na kształt motywów z twórczości Gaudiego [6, 7].

Rys. 3. Apartamentowiec projektu Toyo Ito w Barcelonie przy Paseo de Graci. Fot. M. Krupa, 2009

Fig. 3. Aparthotel designed by Toyo Ito in Paseo de Graci, Barcelona. Photo: M. Krupa, 2009

Obiekt wzniesiony w konstrukcji stalowej ma osiem kondygnacji, powierzchnię zabudowy 555 m² oraz powierzchnię całkowitą 4,514 m² [8].

Przedstawiony projekt japońskiego architekta Toyo Ito w sercu Barcelony to szczególnie ciekawy przykład nawiązania do historycznego kontekstu miejsca. Architekt z sukcesem, w duchu współczesnej myśli architektonicznej i przy pomocy aktualnych technologii budowlanych, przetworzył charakterystyczne dla Gaudiego motywy. Tym samym stworzył obiekt, który harmonijnie wpasował się w historyczną tkankę urbanistyczną, wzbogacając ją architektonicznie

5. Casa de la Musica w Porto

Podobnie jak w przypadku trzech wyżej opisanych przykładów także Casa de la Musica w Porto, pomimo swej skali, wzbogaciła otaczającą obiekt tkanę zabytkową. Budynek o na wskroś nowoczesnej bryle zaprojektował w 2001 roku holenderski architekt Rem Koolhaas. Zlokalizowany na styku historycznego centrum oraz nowej dzielnicy mieszkalno-biurowej stanowi więc także symboliczny pomost między „starym” i „nowym” (rys. 4.).

W 1999 roku ogłoszono, że Europejskimi Stolicami Kultury w 2001 roku będą Porto i Rotterdam. W związku z tym wydarzeniem zaplanowano budowę w obu miastach nowych obiektów kulturalnych. Projekt dla Rotterdamu miał opracować architekt portugalski, zaś dla Porto – holenderski. W drodze konkursu postanowiono, że Casa de la Musica w Porto zaprojektuje Rem Koolhaas. Budynek otwarto dopiero w roku 2005, co miało zawiązek z szeregiem problemów, które napotkano podczas jego realizacji.

Casa de la Musica, jak wspomniano wcześniej, została zlokalizowana na styku historycznego centrum miasta i nowej dzielnicy mieszkalno-biurowej, na działce ograniczonej ulicami: Av. da Boavista; R. de 5 de Outubro; R. Ofélia Diogo da Costa oraz Praça de Mouzinho de Albuquerque przy rondzie da Boavista. W związku z przyjętą lokalizacją oraz skalą projektu obiekt musiał być harmonijnie wpasowany w zastany kontekst kulturowy.

Proces projektowy nowej siedzibą narodowej orkiestry Porto był od początku unikalny i niekonwencjonalny. W efekcie powstał nowoczesny obiekt, o przemysłowej funkcji oraz ciekawych rozwiązaniach przestrzennych. Casa de la Musica zajmuje powierzchnię 22000 m², a jego forma nawiązuje do wielopłaszczyznowej kostki. Budynek oferuje m.in. główną salę widowiskową z widownią na 1300 miejsc. Przestrzeń ta otwarta jest na miasto fasadą - „kurtyną” z falistego szkła, dzięki czemu miasto jest tłem dla organizowanych w Casa widowisk. Oprócz głównego audytorium budynek mieści także mniejszą salę wielofunkcyjną; 10 sal prób, studia nagraniowe; przestrzeń edukacyjną; restaurację; taras; bary; pomieszczenie dla vipów; przestrzeń administracyjną oraz podziemny parking na 600 miejsc [9].

Główny projektant Casa de la Musica Rem Koolhaas po zakończonej realizacji obiektu mówił, że kluczem do koncepcji projektowej była lokalizacja budynku. Zdecydowano się nie budować go bezpośrednio pośród zabudowy historycznej, ale na osobnej, przygotowanej w tym celu działce. Dzięki temu zabiegowi łatwiej było wpasować go w zastany kontekst kulturowy jako odrębny, symboliczny element w przestrzeni.

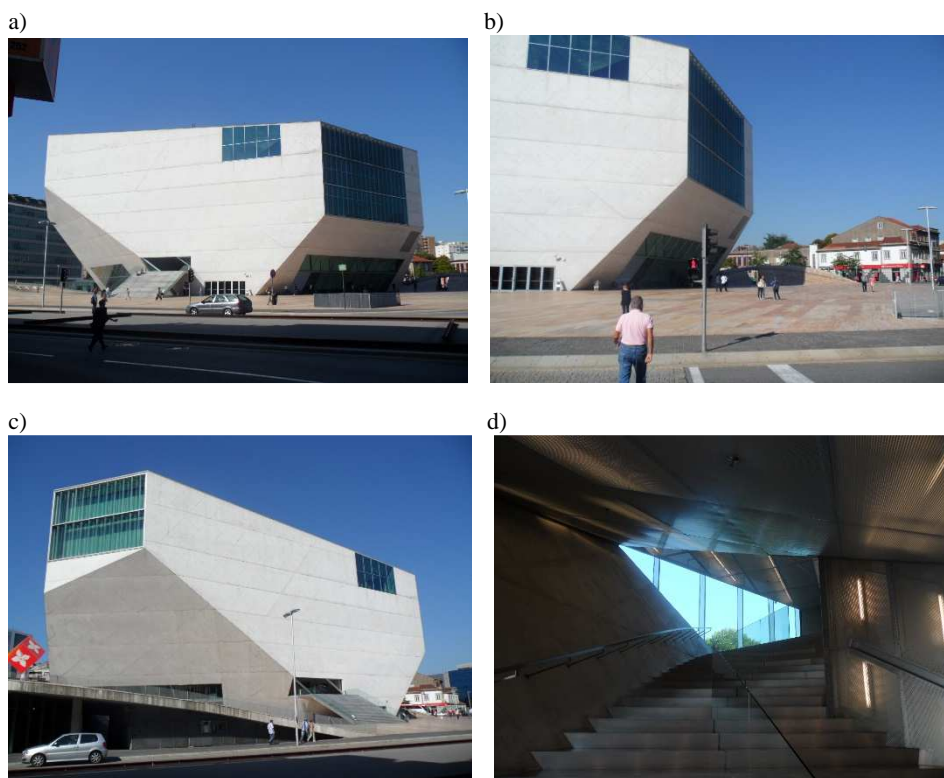
Należy także nadmienić, że w opisywanym projekcie wykorzystano innowacyjne materiały budowlane. Szczególnie interesujący jest sposób wykończenia przegród w głównym audytorium, gdzie projektanci zaproponowali unikalne szklane ściany imitujące kurtyny oraz ściany pokryte sklejką z wzorem struktury drewna w kolorze złotym. Z kolei przestrzeń dla vipów została wykończona

ręcznie malowaną ceramiką przedstawiającą tradycyjne sceny pastoralne. Taras wyłożono biało-czarnymi płytkami, tworząc geometryczne wzory, a nawierzchnie przestrzeni wspólnych wykonano z aluminium.

Po powstaniu Casa de la Musica Plac de Mouzinho de Albuquerque oraz rondo da Boavista przestał być anonimową przestrzenią, ale stał się ważnym łącznikiem między historycznym centrum miasta, a nową dzielnicą. Dzięki tej realizacji zapomniany wcześniej fragment miasta zyskał nowe życie zarówno w sensie architektoniczno-urbanistycznym jak i kulturowym.

Podsumowując tę realizację należy stwierdzić, że współczesna architektura zaproponowana przez Koolhassą bardzo dobrze zintegrowała dwie obce sobie wcześniej części miasta o zupełnie różnych rodowodach. Sprawiała także, że historyczna część Porto zyskała nowy bodziec na drodze kulturalnego i społecznego rozwoju [10].

Rys. 4. Casa la Musica w Porto. Fot. M. Krupa, 2012

Fig. 4. Casa de la Musica in Porto. Photo. M. Krupa, 201

6. Podsumowanie

Analiza przedstawionych wyżej przykładów współczesnych realizacji architektonicznych w historycznej tkance urbanistycznej pokazuje, że jest możliwy dialog między nową formą i technologią, a zabytkowym otoczeniem. Dialog ten może być wyważony jak ma to miejsce to w przypadku Centrum Turystycznego przy ruinach rzymskiego teatru w Maladze lub nieco bardziej odważny, co zaprezentowano na m.in. przykładzie Casa de la Musica w Porto. Przemysłana wizja architektoniczna, zbudowana na analizie kontekstu i historii miejsca może wzbogacać istniejący krajobraz kulturowy lub nawet pomóc w jego rewitalizacji co miało miejsce m.in. w przypadku budowy Muzeum Sztuki Współczesnej MACBA w Barcelonie.

Zaprezentowane realizacje architektoniczne mogą stanowić inspirację także dla polskich architektów, którzy niejednokrotnie podejmują wyzwania projektowe w środowisku zabytkowym. Realizują oni zarówno przebudowy i adaptacje obiektów istniejących jak i nowe budynki, które muszą sprostać oczekiwaniom zarówno lokalnych społeczności jak i władz konserwatorskich. Przedstawione wizje europejskich projektantów, które zostały z sukcesem urzeczywistnione w zabytkowej tkance urbanistycznej dowodzą tego, że współczesna forma może harmonijnie współgrać z historycznym sąsiedztwem tworząc nową, wysoką jakość w zastanym krajobrazie kulturowym.

Literatura

- [1] <http://www.archdaily.com/772508/visitor-center-of-the-roman-theatre-of-malaga-tejedor-linares-and-asociados>, dostęp:1.06.2017.
- [2] Kula A., *Muzeum sztuki współczesnej – nowy sąsiad w dzielnicy El Raval w Barcelonie*, „Muzealnictwo” nr 45/2004, s. 154.
- [3] Bachs I., Bagué A., Meier R., *Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA)*, Wyd. MACBA, Barcelona 2011, passim.
- [4] *Barcelona. Architecture and Design*, S. Marreiros (red.), Dusseldorf 2004, Wyd. teNeues, s. 60-61.
- [5] Gausa M., Cervelló M., Pla M., Devesa R., *Barcelona Modern Architecture Guide*, Barcelona 2013, s.v..
- [6] *Barcelona: Modern Architecture & Design*, P. Martinez, J. Minguet (red.), Barcelona 2013, passim.
- [7] Matsubara H., Ito T., *Architecture and Place – Architecture Built by Dialogue*, Wyd. Toyo Ito & Associates, 2009.
- [8] <http://www.toyo-ito.co.jp/>, dostęp:06.06.2017.
- [9] Wigley M., Koolhaas R., *Casa la Musica Book*, Wyd. Porto 2008.
- [10] Campos N., Matis P., *Guida da arquitectura. Notre e Centro Portugal*, Wyd. Traco Alternativo, Porto 2010.

CONTEMPORARY ARCHITECTURE IN THE HISTORIC URBAN TISSUE (ON SELECTED EXAMPLES)

Summary

The majority of European cities, as well as a large group of Polish, have a historic centre in which traditional buildings are predominant. However, it can happen that an opportunity to introduce a new architectonic form occurs in the historic urban tissue of such centres. It is related to e.g. the change in an object's function, the need to improve its technical parameters, or the necessity to adapt it to the currently binding standards e.g. concerning fire safety, accessibility for the disabled or safety of use in general. Introduction of a contemporary architectonic form into the existing urban structure is not easy, since the designer must integrate it appropriately into the present context and cultural landscape. The increasing market offers of building materials successfully imitating historic substance facilitate the process to a certain degree. Nevertheless, the key question still is relating to the quality of architecture and space surrounding the object or the area that is the target of the project work. Some realisations of that type prove that direct references to materials, forms, details or even the scale of neighbouring buildings are not indispensable in order to successfully introduce modern architecture into historic urban tissue. This article presents an analysis of four selected contemporary architectonic realisations in historic centres of European cities.

Keywords: contemporary architecture, historic urban tissue, cultural context

Przesłano do redakcji: 09.06.2017 r.

Przyjęto do druku: 01.09.2017 r.